

Aan de wandel

Docentenhandleiding

Myrthe Krom
s4211472

13 januari 2015

Cultuureducatie: theorie en praktijk
Dr. E. M. van Meerkerk

Inleiding

Beste docent,

Dit lessenpakket is ontwikkeld voor leerlingen van 6VWO ter voorbereiding voor het eindexamen Kunst Algemeen. De leerlingen maken kennis met het ontstaan van het moderne leven in de negentiende eeuw. Het project sluit aan bij de domeinen A, B2, B3 en C. Begrippen die centraal staan binnen dit lessenpakket zijn 'moderniteit' en de figuur van 'de flâneur'. Aan de hand van verschillende opdrachten kunnen de leerlingen verbanden leggen tussen kunst van kunstenaars zoals Édouard Manet en de maatschappelijke, historische context. In dit lessenpakket worden de volgende vaardigheden geoefend:

- Het hanteren van begrippen.
- Informatie over kunst en cultuur herkennen, benoemen en toepassen om verbanden te kunnen leggen.
- Het adequaat reflecteren op bronnenmateriaal.

Het lessenpakket is als volgt opgebouwd:

1. Inleidende les; 'Het moderne leven'
2. Excursie Amsterdam; 'Aan de wandel'
3. Themales: 'Baudelaire en Manet'

Een belangrijk uitgangspunt in dit lessenpakket is het ontstaan van het moderne leven door de radicale veranderingen in en rondom 1848. Doordat de negentiende-eeuwse samenleving in Parijs dusdanig is veranderd in minder dan twee generaties, vindt er een culturele verandering plaats. Als voorbeeld voor een radicale verandering wordt de Haussmannisation gegeven, aangezien dit tot de verbeelding spreekt bij de leerlingen. Een verandering van omgeving zorgt voor ander gedrag. Juist op deze ontwikkeling reageren kunstenaars. Deze reactie maakt de leerlingen bewust van feit dat hun eigen gedrag in het dagelijks leven voor een groot deel wordt beïnvloed door hun omgeving.

Alle leerlingen hebben naast hun privéleven ook een openbaar leven, bijvoorbeeld op school, met vrienden en met name tegenwoordig op de social media. Door in de huid te kruipen van een flâneur, wordt voor de leerlingen een deur open gehouden om na te denken over het verschil tussen privé en openbaar, het verschil in gedrag en wat wij tegenwoordig als moderniteiten beschouwen. Wanneer leerlingen dit beseffen, kunnen zij de artistieke reacties op het moderne leven begrijpen.

In deze handleiding vindt u lessuggesties met opdrachten en een toelichting. In de bijlage vindt u het benodigde lesmateriaal en theoretische verantwoording indien u zich wilt verdiepen in de lesstof.

Ik wens u en uw klas veel plezier en succes met dit project,

Myrthe Krom

Bachelorstudente Kunstgeschiedenis

Inleidende les

Doel De leerlingen leren het begrip moderniteit op correcte wijze toepassen binnen een historische context van de negentiende eeuw door raakvlakken te zoeken met hun eigen leven.

Globaal wil je tijdens deze les antwoord krijgen op onderstaande vragen;

1. Welke impact hebben de gebeurtenissen in 1848 op het dagelijks leven van de Parijzenaar?
2. Wat wordt onder het begrip 'moderniteit' verstaan?
3. Wat is het personage 'flâneur'?
4. Ken je een moderniteit die jouw dagelijks leven beïnvloedt?

Onderwerp	Ontstaan van het moderne leven	
Materialen	Powerpoint, opdrachtenboek leerlingen, foto's Marville, bordmagneten	
Tijdsduur	50 minuten	
Locatie	Klaslokaal	
Opdracht	Benodigheden	Tijd
Spot met een plot	Powerpoint, opdrachtenboek	15 minuten
Verdeeld beeld	Bord, magneten, powerpoint, foto's Marville	10 minuten
Een hip begrip	Powerpoint, opdrachtenboek	10 minuten

Inleidende les

In deze les worden de leerlingen geïntroduceerd in de negentiende eeuw met als voorbeeld Parijs. Er wordt vanuit gegaan dat zij kennis hebben van de Franse Revoluties. Toch worden de revoluties in 1848 in het kort herhaald, aangezien deze revoluties de kern vormen van dit lessenpakket. De rode draad in deze les is dat de nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen sinds 1848, bijvoorbeeld de Hausmannisation, een dusdanige impact hebben op het dagelijks leven en dus op het culturele leven, dat hierop artistieke reacties volgen. Er ontstaat een modern leven in het openbaar voor de nouveau riche, die over de brede boulevards flaneren. Een flâneur is thuis binnen het openbare leven, maar observeert tegelijkertijd dit openbare leven. In de kunstgeschiedenis wordt deze ontwikkeling naar een leven op straat met de daarbijbehorende gedragingen, en de daardoor veranderde kunst, 'de moderniteit' genoemd.

Met *Spot met een plot* gaan de leerlingen zelf aan de slag met de spotprent *Bourgeois en proletariër* van Honoré Daumier. Aan de hand van contemporaine bronnen kunnen de leerlingen zelf conclusies trekken en grip krijgen op een bepaalde historische gebeurtenis. In het opdrachtenboek is een stappenplan voor beeldbeschrijving van cartoons toegevoegd. Op deze manier leren de leerlingen eerst zorgvuldig en kritisch te kijken, zodat zij geen overhaaste conclusies trekken. Er wordt gekozen om te werken in tweetallen, zodat zij elkaar kunnen aanvullen en/of verbeteren.

In *Verdeeld beeld* maakt de klas gezamenlijk een moodboard van de Hausmannisation. De foto's van Marville laten verschillende plekken in Parijs zien; van kleine straatjes tot grote boulevards. Een uitgangspunt in deze opdracht zijn de urinoirs op straat. Dit is een geschikt aanknopingspunt voor de uitleg van het moderne openbare leven. Laat de leerlingen hier zelf over nadenken: Waarom urinoirs op straat? Waarom geen vrouwelijke toiletten?

Door *Een hip begrip* wordt geoefend met het uitleggen en toepassen van het begrip 'moderniteit'. Het is van belang het verschil duidelijk te maken tussen het begrip in kunsthistorische context (die een cultureel verschijnsel aanduidt) en de betekenis van 'moderniteit' in het alledaagse gebruik. De keuze is aan de docent om dit klassikaal te behandelen of om de leerlingen individueel opdrachten te laten maken.

Excursie les

Doel De leerlingen kunnen aan de hand van zelfgemaakte foto's een overzicht geven van moderniteiten van Amsterdam uit de negentiende eeuw.

Globaal wil je tijdens deze les antwoord krijgen op onderstaande vragen;

1. Welke plek nemen de bezochte locaties in binnen het negentiende eeuwse moderne leven?
2. Welke types zag men in de negentiende eeuw op straat en welke zien wij nu?
3. Zijn er overeenkomsten en verschillen tussen de types van vroeger en van nu?
4. Wat zijn negentiende-eeuwse moderniteiten in Amsterdam?

Onderwerp	Het moderne leven in Amsterdam
Materialen	Opdrachtenboek leerlingen, fotocamera, afbeeldingen <i>Les Français peints par eux-mêmes</i>
Tijdsduur	5 uur
Locatie	Amsterdam; Koninklijk Concertgebouw, het Vondelpark, Rijksmuseum.

Opdracht	Benodigheden	Tijd
Selfie-strategie	Fotocamera	Gehele excursie
Vlot spotten	Opdrachtenboek leerlingen	45 minuten
Fotografisch schilderen	Opdrachtenboek leerlingen	60 minuten

Excursie les

Tijdens deze excursie komen de leerlingen in aanraking met negentiende-eeuwse moderniteiten in Amsterdam. Daarnaast dragen de eerste twee opdrachten bij aan de fysieke ervaring van 'de flâneur'. Ter afsluiting bezoekt de klas het Rijksmuseum met bijbehorende opdrachten voor de moderne negentiende-eeuwse kunst in Nederland.

In de ochtend krijgen de leerlingen een rondleiding in het Koninklijk Concertgebouw. Zij worden tijdens deze rondleiding geïnformeerd over de oprichting van het Concertgebouw en het gedrag en de gebruiken van de negentiende-eeuwse bezoeker. De leerlingen worden gewezen op het gebruik van de stijl neobarok en het klassenverschil in de negentiende-eeuwse maatschappij.

Vervolgens gaan de leerlingen zelf flaneren en observeren in het Vondelpark met de opdracht *Vlot spotten*. De leerlingen worden verdeeld in groepjes van drie ter bevordering van de samenwerking. Zij krijgen een aantal afbeeldingen van negentiende-eeuwse stadse types mee uit *Les Français peints par eux-mêmes*. Ze moeten op zoek gaan naar hetzelfde type, maar dan hedendaags. In het opdrachtenboek staan vragen die hen helpen met het zoeken. Het is aan u of de leerlingen foto's mogen maken van de personen die zij tegenkomen als documentatie. De leerlingen moeten te alle tijde eerst netjes toestemming vragen aan de persoon in kwestie in verband met zijn/haar privacy.

Het laatste onderdeel van de excursie is een bezoek aan het Rijksmuseum. In het opdrachtenboek voor de leerlingen staan vragen die aansluiten bij zaal 1.18; de Amsterdamse impressionisten. De opdrachten laten de leerlingen kritisch kijken: welke kunstenaar wordt door wat geïnspireerd? De vragen zijn gebaseerd op kunstwerken die in januari 2015 op zaal hingen.

Thema les

- Doel**
1. De leerlingen kunnen een kritische mening vormen over de opvatting dat de kunstenaar Édouard Manet het archetype van 'the painter of modern life' is.
  2. Aan de hand van informatie uit de lessen kunnen de leerlingen een aantrekkelijk en historisch juist facebookprofiel verzorgen voor een flâneur.

Globaal wil je tijdens deze les antwoord krijgen op onderstaande vragen;

1. Wat zegt Baudelaire over het moderne leven en de rol van de kunstenaar daarin?
2. Waarom neemt Baudelaire Contantin Guys als voorbeeld?
3. Is Manet ook een geschikt voorbeeld voor een moderne kunstenaar volgens Baudelaire? Waarom wel/niet?
4. Wat vinden wij met elkaar een 'moderne kunstenaar'? (optioneel)

Onderwerp	De moderne kunstenaar volgens Baudelaire	
Materialen	Opdrachtenboek leerlingen, citaten Baudelaire, tekeningen Guys en schilderijen Manet	
Tijdsduur	50 minuten	
Locatie	Klaslokaal	
Opdracht	Benodigheden	Tijd
Moderniteit en schoonheid	Opdrachtenboek, citaten Baudelaire, tekeningen Guys en schilderijen Manet	40 minuten
Flâneur op Facebook	Opdrachtenboek, computers met internetaansluiting	50 minuten

Thema les

In deze les verdiepen de leerlingen zich in de artistieke reacties op de veranderde negentiende-eeuwse samenleving. De dichter Charles Baudelaire heeft gedichten geschreven over de verandering van Parijs, maar zijn essay 'Le peintre de la vie moderne' uit 1863 vormt het uitgangspunt van deze les. Voor de eindopdracht wordt verwacht dat leerlingen bekend zijn met een analyseschema voor beeldbeschouwen.

Moderniteit en schoonheid is een verdiepende opdracht in een kunsthistorische kwestie. Baudelaire neemt Monsieur G. als voorbeeld voor dé moderne kunstenaar. Veel kunsthistorici hebben dit essay in verband gebracht met Édouard Manet, anderen met Constantin Guys. Baudelaire heeft een eigen opvatting van wat schoonheid is en wat een kunstenaar in de jaren 1860 zou moeten afbeelden. Het 'eeuwige' element uit Baudelaire's definitie van schoonheid wordt in verband gebracht met het werk van Édouard Manet, terwijl Baudelaire waarschijnlijk Guys als voorbeeld neemt in zijn essay. Manet schildert namelijk naast het dagelijkse leven ook voorstellingen van vroeger, zoals een bellenblazer of een stilleven. Zijn werk *Olympia* (1863) is de *Venus van Urbino* (1538) van Titiaan in zijn eigen tijd geplaatst: een prostituee.

De leerlingen gaan zelf aan de hand van citaten en kunstwerken hun mening vormen over deze kunsthistorische kwestie. De leerlingen worden in groepjes gezet, zodat ze met elkaar in discussie zullen gaan. In het opdrachtenboek staan vragen die de leerlingen begeleiden hun eigen mening te formuleren. De citaten en afbeeldingen dienen voor elk groepje uitgeprint te worden (zie bijlage).

Als afsluiting van de lessenserie krijgen de leerlingen een eindopdracht die zij thuis kunnen maken. Er wordt aan de leerlingen gevraagd een facebookprofiel te maken voor een negentiende-eeuwse flâneur. Het profiel heeft de volgende beoordeelingscriteria (zie ook opdrachtenboek);

- Mate van nauwkeurigheid van de beschrijvingen
- Mate van verplaatsing in de tijd

